

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויקהל - תש"ס - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לסתום את הפירצה וכך עשו. אך מאותה שעה לא הרגיש אותו רב חובל שום התעלות בשעה שהיה לובש אותם תפילין. בא לרב אלפנדי ע"ה וסיפר לו את המעשה. אמר לו הרב: הסחת דעתך! ביקש הרב שיבדקו את התפילין ובדקו ולא מצאו שום כתב בתוכם. כעס אותו עשיר ורצה לבקש את כספו חזרה. שזה מקח טעות!. אמר לו הרב: והרי לפני כן הרגשת התעלות בעת לבישת התפילין אין זה אלא בגלל שהסחת דעתך. קבל עליך לא להסיח דעה בעת התפילין. קיבל עליו אותו עשיר שמהיום לא יסיח דעתו ובאותו לילה התפלל הרב אלפנדי על כך וחזרו ובדקו התפילין והנה נמצא כתוב כדבעי (וצריך לומר שלא נעלמו האותיות אלא שלא נראו להם שאם לא כן תהיה בעיה בכשרות התפילין).

המניח תפילין אינו מפחד

הגמרא במסכת ברכות (ס, א) מספרת כי תלמיד אחד היה הולך אחרי רבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דציון. ראה רבי ישמעאל שתלמידו מפחד, אמר ליה: חטאה את!! דכתיב (ישעיהו לג) "פחדו בציון חטאים". אמר לו התלמיד: והכתיב (משלי כח) "אשרי אדם מפחד תמיד!!" - אמר רבי ישמעאל: רק בדברי תורה צריך לפחד תמיד. אך בשאר הדברים צריך אומץ וגבורה ולכן האדמו"ר מחב"ד פתח במבצע תפילין בשעה שהיתה מלחמה כדי שיתקיים בנו "כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - אלו תפילין שבראש. לא לפחד לא מחיזבללה ולא מאחרים. כיום אם שר בממשלה מדבר מילה אחת נגד החיזבללה - כל רשעי עולם מגנים אותו ואילו כשהם רוצחים נשים וטף אסור לדבר נגדם מילה אחת. לכל זה זכה אותו שר בגלל שהוא מניח תפילין ולכן אינו מפחד לומר מה שצריך. תניחו תפילין! יהיה לכם אומץ וגם "וייראו ממך".

תפילין במרכז הראש

ידוע בגמרא שרבינו הקדוש היה מתנהג בקדושה גדולה ולא היה צוחק אף פעם. וביום שהיה רבי צוחק - היתה ח"ו באה פורענות לעולם (נדרים ג, ב) מספרת הגמרא שם שחכם אחד בשם בר קפרא עשה השתדלות גדולה לשמחו. ועוד מסופר בגמרא (מנחות לו, א) על חכם אחד בשם פלימו שהיה יושב לפני רבינו הקדוש. ושאל על אדם שיש לו שני ראשים באיזה ראש יניח תפילין בראש ימין או בראש שמאל? כעס עליו רבי ששאל שאלה לא מציאותית ואמר לו: או קבל עליך גלות או קבל עליך נידוי!

מספרת הגמרא שתוך כדי הארוע בא אדם אחד שנולד לו תינוק עם שני ראשים ושאל כמה לתת לכהן בפדיון הבן חמשה או עשרה שקלים. הבין רבינו הקדוש שפלימו לא צחק שהרי מיד נזדמן לו מעשה כמו השאלה. וסלח לו אך לא היתה לו תשובה לשאלת האב של התינוק המיוחד, בא זקן אחד "ההוא סבא" ולימד "אך פדה תפדה את בכור האדם" ומסביר רש"י שם בגולגלת תלה רחמנא שכתוב "חמשת שקלים לגולגולת" (במדבר ג, מז) משמע שתלוי בגולגולת וחייב שנים.

תוסי' במקום בד"ה "או" אומרים שבימינו לא שכיחא אדם עם שני ראשים. אך יש במדרש שאשמדאי הוציא מתחת קרקע אדם עם שני ראשים לשלמה המלך. ואותו אדם נשא אשה והוליד ילדים כולם עם ראש אחד חוץ מאחד שנולד עם שני ראשים. בעת שנפטר אביהם ביקש אותו אחד שהיו לו שני ראשים שני חלקים בירושה. כיון שהוא כמו שני אנשים. הביאו אותו לשלמה המלך והוא שפך מים מעט חמים על אחד הראשים - ומיד שני הפיות צעקו "אי". אמר לו שלמה הרי זו הוכחה שאתה אדם אחד.

השיעור לעילוי נשמת:

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע: ויקהל - שקלים

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ס.

שבת שקלים והלכות תפילין

פרשת שקלים

שבת לפני ר"ח אדר נקראת שבת "שקלים" - כי קוראים בה על חובת תשלום "מחצית השקל" הכתובה בפרשת "כי תשא". במשנה במסכת שקלים כתוב "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים". ואע"פ שהחוב הוא רק "באחד באדר" מקדימים ומכריזים בשבת קודם לר"ח אדר כיוון שכולם באים בשבת לבית הכנסת. ולמה מקדימים כל כך? שיסיקו להתארגן. בקריאת "שנים מקרא ואחת תרגום" כשקוראים את ההפטרה, נהגו לקרוא הפטרה של שקלים ויש אומרים שאם קרא ביום שישי יאמר את ההפטרה הרגילה של פרשת השבוע. ואם קורא "שנים מקרא ואחד תרגום" בשבת - יקרא הפטרת שקלים (עין שו"ע רפה ס"ע ז ומשני"ב ס"ק כ וכח"ח ס"ק לו). ולדעת בא"ח אין נ"מ תמיד יקרא הפטרה של השבוע (בא"ח ש"ש לך לך י"א).

קדושת תפילין של ראש מרובה

בשני זוגות התפילין יש שם "שדי" אות "ש" על תפילין של ראש. ואת "ד" בקשר תפילין של ראש. ואת "י" בקשר תפילין של יד. הרי שרובו של שם "שדי" נמצא בתפילין של ראש והרי זה "כי שם ה' נקרא עליך". ועוד שבתפילין של ראש יש ארבע בתיים ובתפילין של יד בית אחד ועל כן קדושת תפילין של ראש גדולה יותר משל יד ואסור להעביר פרשיות ורצועות מתפילין של ראש לתפילין של יד אע"פ שמדביק אותם אבל להפך - מותר (שו"ע מב ס"ע ב).

התפילין של אור החיים הקדוש

את הסיפור הזה שמעתי מהרב יצחק לוי שהיה מעירו של אור החיים הקדוש. הוא סיפר שאור החיים הקדוש היה חי במרוקו כמו מלך ועלה לירושלים מחמת רדיפות הישמעלים שהציקו והרעו ליהודים עד מאוד.

כשהגיע שעתו פנתה אשתו ואמרה ממה אתפרנס? שבתקופה ההיא היה עוני גדול ביותר. ענה לה רבי חיים בן עטר "תמכרי את בגדי במחיר יקר ואת התפילין לא תמכרי אלא באלף זהובים ותזהירי את הקונה שלא יחשוב בשום מחשבה אחרת". כך עשתה ובמשך כל השבעה מכרה את בגדיו אך הקונה של אלף זהובים לא הגיע אלא ביום השביעי. זה היה יהודי בעל ספינה מיפו שבא לקנות מחפציו של אור החיים הקדוש ולא נשאר אלא התפילין בלבד. ביקש לקנותם ואז אמרה לו האשה כי מחירים הוא גבוהה ביותר: באלף זהובים!! הסבים אותו רב חובל לתנאי המכירה בלא תנאי אך היא הזהירה אותו כמו שאמר בעלה שלא יחשוב מחשבה זרה בעת הנחתם והסכים. כשחזר לספינתו אסף את כל מלחיו ואמר להם להזהר לא להפריע לו כשהוא מתפלל או לומד עם התפילין. היה אותו רב חובל מתפלל עם התפילין בחדרו הסגור בספינה והיו. והיה מרגיש אותו רב חובל התעלות גדולה בעת הנחת התפילין. פעם אחת קיבלה הספינה מכה בסלע וחדרו המים לספינה, באו המלחים בבהלה אליו בעת שהיה מניח התפילין. אמר להם איך

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבּ מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ויקהל - תש"ס - מאת מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָאֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ואח"כ הביאו לו את הטלית - צריך שיחלוץ התפילין, וילבש ציצית, ויניח התפילין אחריו בלא ברכה. ונתנו רמז "והיה העטופים ללבן והקשורים ליעקב".

אין מעבירין על המצוות

כלל יש לנו "אין מעבירין על המצוות" (פסחים סד, ב) דהיינו אם אדם הגיע לדבר מצווה לעשותה - לא ידחנה ויעשה מצווה אחרת. שיש בדבר זה בזיון למצווה שנידחת. אלא יעשה הראשונה תחילה. וכך מובא בגמרא (יומא לג, א): "ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות, מאי טעמא? - אין מעבירין על המצוות. וכשהכהן נכנס להיכל הוא פוגש קודם במזבח שהרי המזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעה. ולכן מדשנים קודם את המזבח. "אמר רבא, שמע מינה מדריש לקיש: עבורי דרעא אטוטפתא - אסור. היכי עביד - מדרעא לטוטפתא". למד מכאן רבא שאם פגע אדם בתפילין של יד תחילה לא יעבור עליהם אלא יסדר את התפילין כך שיפגע בתפילין של יד תחילה (ועיין לקמן בשו"ע סי"ע ו'. ותוסי שם ד"יה "עבורי". ועיין רש"י שם שלמדו מהפסוק ושמרתם את המצוות וכו').

הוציא התפילין קודם

מה יעשה אדם אם כשבא להוציא טלית ותפילין מהשקית שלהם פגע בתפילין קודם, האם יניחם קודם הטלית כי "אין מעבירין על המצוות" או שמא יניח הטלית קודם מהטעמים שאמרנו? בשו"ע (אורח חיים סימן כה, סעיף א): "והמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת, צריכין לזוהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה, כדי שלא יפגע בהם תחלה ויצטרך להניחם קודם הטלית כדי שלא יעבור על המצווה" וברמ"א "מיהו אם תפילין מזומנים בידו ואין לו ציצית, אין צריך להמתין על הציצית, אלא מניח תפילין. וכשמביאים טלית - מעטפו". והקשה המג"א אם התפילין אינם גלויות אלא מונחות בתוך כיס מדוע יש להקדימם? הרי הטלית גלוי והוא קודם? והשאר קושיא זו בצ"ע.

הארי"י ז"ל כתב שגם אם פגע בתפילין תחילה - יניח את הטלית קודם כיון שהטלית היא הכנה להנחת התפילין, שהיא "אור מקיף" מקיפה את האדם בקדושה ואחרי כך אפשר לעלות יותר אל הקודש בהנחת תפילין. וכך כתב בבא"ח (ורא ד, א)

"המניחין הטלית וכיס התפילין לתוך כיס אחד, יזהרו להניח כיס התפילין מן הצד של הטלית דאם יניחו למעלה מן הטלית - נמצא פוגע בתפילין תחלה קודם הטלית. ואם יניחו למטה מן הטלית - אין זה כבוד לתפילין דקדושתו חמורה מן הטלית, דאע"ג שהוא מונח תוך הכיס ואינו בגלוי, עם כל זה יש להקפיד שלא להניחו תחת הטלית, לכך יניחו מן הצד כדי שלא יפגע בו תחלה. ואם נזדמן שפגע בתפילין תחלה - לא מפני כך יצטרך להניח התפילין קודם שיתעטף בציצית, אלא גם בכהי גוונא שפגע בתפילין תחלה יזהר ללבוש הטלית קודם התפילין". וכדי להמנע ממחלוקת הני"ל יסדר אדם את תפילין כך שלא יפגע בהם תחילה אלא בטלית וכך ימנע מלהכניס ראשו בין הרים גדולים.

טלית של שבת

מה הדין אם אדם בא ביום שבת ורואה שהטלית של יום חול מונחת על טלית של שבת. האם יקח אותה כי "לא מעבירים על המצוות" או לא? והוכיח החיד"א ממסכת יומא בסוגיה דלעיל (תוסי ד"ה "אין" בסופו) שאם לוקח טלית של שבת המיוחדת לשבת אין זה זילזול. וכן להפך אם ביום חול ראה את הטלית של שבת ולקח את של חול אין זה זילזול כיון שכל טלית מצוותה ביומה ואין בדעתו להשתמש בשניהם עתה (עיין כה"ח סי"ק ח)

טלטול כלי שמלאכתו להיתר

כתב בשו"ע (סימן שח, סי"ע ד): "כלי שמלאכתו להיתר - מותר לטלטלו אפילו אינו צריך להשתמש בו, אלא מטלטלו בתוך הבית לצורך הכלי עצמו

ואע"פ שכתבו התוס' שאינו מצוי כתב בספר שבות יעקב (ח"ג סי"ד המובא בגליון מהרש"א) על מעשה באשה שילדה ילד עם ארבעה ידים ושני ראשים, ועל כזה בודאי חייבים לשלם בפדיון הבן פי שנים. ובימינו קוראים לזה תאומים סיאמים. וכתב שם שלאדם זה חייבים להניח תפילין בשני ראשים.

ואע"פ שדבר כזה לא שכיח אך לכל אחד יש שני חלקים במוח בימין ובשמאל וסיפור זה יכול ללמד על הלכה חשובה בתפילין של ראש שצריכים להיות במרכז הראש, "בין עיניך" - על הראש מקביל לבין העינים. שם מותחרים שני חלקי המוח להיות אחד, וכמו שכתב הרמב"ם על מבנה המוח וכמו שידוע היום לכל חכמי הרפואה.

תפילין ביד שמאל

בגמרא מנחות (לו, ב) ת"ר: ידך - זו שמאל; אתה אומר: שמאל, או אינו אלא ימין? תלמוד לומר: (ישעיהו מח) "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים", ואומר: (שופטים ה) "ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים", ואומר: (תהלים עד) "למה תשיב ידך וימינך מקרב חיקך כלה". למדנו כי סתם יד היא יד ולכן כשהתורה אומרת "והיה לאות על ידכה" הכוונה ליד שמאל. ועוד ש"ידכה" במשמע יד כהה - יד חלשה והיא יד שמאל.

נישוק התפילין

בבא"ח (חיי שרה י). נכון לחלוץ תפילין של ראש והטלית בשמאלו שהיא יד כהה להראות דקשה פרידתם, וכמ"ש האחרונים ז"ל. ואין חלוץ התפילין אלא עד אחר 'עלינו לשבח' ועל כן נקוה לך, ומנהג החכמים לנשק התפילין בשעת הנחתן, ובשעת חליצתן, ובשעה שיניחם תוך הכיס לחבוב מצוה" (ועיין שו"ע סי' כ"ח סעי' ג' שמשמע רק בעת הנחה וחליצה. אולם עיין בכה"ח סי"ק י"ח גם בעת שמכניסים ומוציאים מהכיס).

תפילין של בית כנסת שיהיו מהודרים

יש בתי הכנסת שנותנים לאורחים תפילין מהגניזה וכל האנשים המניחים אותם אינם יוצאים ידי חובה ועוד מברכים ברכה לבטלה. כדאי שהתפילין של בית הכנסת יהיו מהודרים.

תפילין וטלית מה קודם?

בנוהג שבעולם לובשים קודם את הטלית ויש בזה שלושה טעמים: א. (בית יוסף כה) "דמצות ציצית ששקולה כנגד כל המצוות (מנחות מג, ב) ראוי להקדים. ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת ויום טוב ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם (ברכות נא, ב). ב. "מעלין בקודש", וטלית היא "חפצי מצוה" ותפילין הם "חפצי קדושה" שמעלתם גדולה יותר. וכך כתב בשו"ע (כה, סי"ע א) "אחר שלבש טלית מצוץ יניח תפילין שימעלין בקודש". ג. בית יוסף שם כתב בשם האגור (סי' פד) בשם ספר הזוהר שאיסור גדול מי שמניח תפילין קודם לבישת הציצית עכ"ל (ועיין בזוהר במדבר דף קכ ע"ב ובדברי האריז"ל שער הכוונות דרוש ב' וכה"ח סי"ק א' וסי"ק ז').

וכתב בבא"ח וירא ג. "כפי סדר הבחינות העליונות שרומזים להם הציצית והתפילין, צריך להניח הציצית קודם התפילין, והמניח תפילין קדם טועה, ועליו נאמר בתר דקשישנא לדרדקי, (אחרי שנהיית זקן חזרתי לימי נערוטי), ובסה"ק רב פעלים (ח"א סי"ד) כתבתי בתשובה דאם היה לובש תפילין בלי טלית גדול דלא היה לו,

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יוקהל - תש"ס - מאת מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

מי שכתב פרשיות לא כסדר

כתוב "והיו הדברים האלה" כהויתן יהיו, שיכתוב את הפרשיות של התפילין כסדרם "קדש" "והיה כי יביאך" ואחר כך "שמע" לפני "והיה אם שמוע". מי שכתב שתי פרשיות "והיה כי יביאך" לפני "קדש" אומר החק"ל (ח"א ז קי) ששניהם לא טובים ויגנוז את שניהם. "והיה כי יביאך" לא טוב כי נכתב לפני "קדש". ו"קדש" לא בסדר אע"פ שיכול לכתוב אחריו "והיה כי יביאך" כסדר, כיון שנכתב בדרך לא טובה. אמנם מהרב פעלים והשו"ע משמע שפרשת "קדש" כשרה ויכול לכתוב אחריה פרשת "והיה כי יביאך".

שרוולים מתדלדלים

כשמניחים תפילין של יד מניחים אותם על החלק הגבוה של הזרוע. ומי שלובש חליפה או סוודר צריך לחשוף את זרועו על מנת להניח תפילין. יש כאלה שבשעת התפילה הולכים עם זרוע ימין כדרכה וזרוע שמאל מכוסה בחולצה בלבד והסוודר או החליפה תלויים לצידם או מאחריהם. ודבר זה הם אומרים אינו בזיון כיון שזה לצורך התפילין. אך למדנו בשו"ע וכך בגמרא שבשעת התפילה אדם צריך לעמוד בכבוד כמו לפני מלך. ועל כן אם הוא הולך בקביעות עם חולצה קצרה יכול להתפלל בצורה שכזו אבל לא לעמוד בתפילה עם שרוול מופשל באופן כזה משונה. וכך הביא כה"ח משם הרב רבי חיים פלאגי "שאין בזה כבוד ולכן או שירחיב השרוול או שיעשה בו קרסים (סימן צא ס"ק כו). ואעפ"כ יש שלא מקפידים על כך כיון שעושים כן לצורך הנחת התפילין בריוח ואין בכך זלזול ורבים חושבים דבר זה להידור.

נגיעה במקום שדרכו להיות מכוסה

הנוגע במקום מכוסה צריך ליטול ידיו בלי ברכה. ופעם בחול המועד פסח לקחתי את ילדי הקטנים להתברך מהרה"ג צדקה הזקן, שיראו "מלאך אלוקים" ושאלתי אותו שאלות בהלכה, תוך כדי כך הושבתי את ילדי על ברכי ונגעתי ברגליו. אמר לי הרב: "קום טול ידים. נגעת במקום מכוסה". אחרי שנטלתי ידי שאלתי אותו הרי הילד רגיל ללכת במכנסים קצרים וגלוי שכזה אינו מצריך נטילה.

אמר לי הרב ז"ל: כל החורף הם הלכו במכנסים ארוכות והיה זה מכוסה עכשו רק אחרי שלוש יום אתה יכול להחשיב את הרגלים של הילדים כמקום מגולה שאינו צריך נטילה. ואע"פ שיש לדון על כך כי אפשר שאין צורך בשלושים יום למדנו דין חדש (ענין כה"ח סימן צא, ס"ק כג).

והנה מעיקר הדין אדם שנגע בגופו במקום שרגיל להיות מכוסה - חייב בנטילה. ועל כן מי שנוהג ללבוש חולצה עם שרוולים ארוכים כיצד יעשה בהנחת תפילין על יד שמאל? הרי הוא מניחם על הזרוע הקרובה לכתף וזה מקום שבדרך כלל מכוסה?

וכתב הב"ח (תולדות יז) "וכן עוד נמי צריך רחיצה פעם אחת משום נקיות אם נגע ברגליו או בשאר מקומות המכוסים שבגופו, אבל במקומות המגולים כגון פנים ועורף וצואר וכן הידים עד סוף הזרוע אין צריך רחיצה, ויד שמאל אפילו אם נוגע בפרק הסמוך לזרוע שמניח שם תפילין עד אחר שני שלישי הפרק ההוא חשיב בכלל מקומות המגולים, ואין צריך רחיצה כלל. אבל יד ימין שאין מניחין בה תפילין של יד, אם נגע באותו פרק שאחר פרק הזרוע צריך רחיצה דחשיב ממקומות המכוסין כיון דאין דרך למשמש שם, וכן האשה גם כן חשיב הפרק ההוא בשתי ידיה בכלל המכוסים, ואם נגעה צריכה רחיצה".

אם תראו אנשים שמניחים תפילין ואחר כך הולכים לרחוץ ידים אל תתמהו כי הם אינם סוברים כנ"ל. וכן המניחים תפילין של ראש ומכוונים שהתפילין יהיה מכוונים במרכז השערות ומהדקים שם את הרצועות אינם צריכים נטילה כיון שכתב הב"ח אין צורך ליטול ידים אלא רק אם מחכך שערו ורק במקום שמתחת לכובע (וענין בא"ח קדושים אות כא וכה"ח סימן ד ס"ק עד ובסימן קסב ס"ק מה).

אמנם הפמ"ג (סימן צא א"א ס"ק ג) אומר שכל הנוגע במקום מכוסה אפילו לא חיכך - נוטל ידים וא"כ ה"ה בשערות הראש המכוסים אפילו בלי נגיעה.

שמה ישבר או יגנב. כגון סיר או כוס הנמצא במרפסת מותר להכניסו לבית אף על פי שאין לי שום צורך בו כדי שלא יגנב. אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלה".

(ענין למשנה ברורה שלדעתו כוסות וצלחות מותר אפילו שלא לצורך ויש חולקים (וכן פסק בא"ח ש"ש מקץ ג' וענין כה"ח שם ס"ק מד) ופעם למד מכך הרה"ג יהודה צדקה ע"ה כי מי שבאמצע ברכת המזון מזיז כפית או כוס עובר על איסור התעסקות בברכת המזון ובשבת לא לבד שעובר על כך אלא עובר גם על איסור מוקצה של הזזת כלי שמלאכתו להיתר שאסור לטלטלו סתם (כדעת בא"ח).

לטטול תפילין בשבת

תפילין שאין מניחים בשבת אסור לטלטלם. וכתב ברמ"א: "ותפילין אין לטלטלם אלא לצורך. ושופר אסור לטלטלו כי אם לצורך גופו או מקומו". ולכן מי שיש לו רק טלית אחת לשבת ולחול, צריך בכל יום שיש להוציא את התפילין מכיס הטלית. ואם שכח פעם אחת להוציאה מה יעשה? אם הטלית על התפילין, יכול למשכה. ואם הטלית מונחת מתחת לתפילין יאחז את התפילין שלא ישמט ויציא את הטלית. אבל אם התפילין מונחים בתוך הטלית וכרוכים יחד - יש אומרים שאסור לטלטל את התפילין מדין מוקצה שאסור להניחו בשבת, ויש אומרים שכיון שמוותר לטלטלם לצורך שמיצה - גם כאן מותר. ומותר להכניסם למקום המשתמר ואין להם דין מוקצה כלל (ענין שו"ע שא, ס"ע מב). ויש אומרים שרק אם צריך למקום התפילין מותר לטלטלם.

ובגלל שיש בזה מחלוקת הטוב יהיה אם יכול להוציאם בשינוי ביד שמאל. ואם אין אפשרות להוציאם בשינוי - יכול להזיזם ביד ימין ולהניחו במקום המשתמר. (ענין משני"ב לא ס"ק ב וביאור להלכה שם ובמשנה ברורה סימן שח ס"ק כד וכה"ח שם ס"ק מו מז).

יד או ראש

מניחים של יד תחילה ואחר כך של ראש שנאמר "וקשרתם לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך" כל זמן ש"יבין עניך" יהיו שנים. אם מניח רק של ראש. כגון שאין לו תפילין של יד או שהם פסולים או שנקרעה הרצועה ואין לו מי שיכול לחבר אותה. וכו' מי שיש לו גבס מתחילת הכתף עד מטה - יניח רק תפילין של ראש. אלא שיש מחלוקת בין מ"ר למורי"ם מה יברך?

בשו"ע סימן כ"ו כתוב מניח שאם רק של תפילין ראש "מברך על מצות תפילין לבד" ואומר הרמ"א "ולדין מברך על של ראש שתי ברכות גם ילהניח תפילין" וגם על מצוות תפילין". אם מניח רק של יד. מהטעמים דלעיל גם לפי השו"ע וגם לפי הרמ"א מברך רק "להניח תפילין".

אם הניח רק של ראש והביאו לו תפילין של יד מה יעשה? האם יחלוף תפילין של ראש ויניח תפילין של יד ואחר כך תפילין של ראש שיהיה כסדר ההנחה הרגילה או שיניח של יד מיד?

הבן איש חי (ר"פ ח"א ד) מאריך בזה ומביא הרבה פוסקים וכתב שם "והנה הרואה יראה בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, דאיכא טעמא רבא להקדם תש"י לתש"ר, על כן יש להורות בנידון השאלה שכבר לבש תש"ר ואח"כ הביאו לו תש"י, יסיר את תש"ר מעליו ויניחם כסדרן, ואם הוא אשכנזי שמנהגם לברך שתי ברכות לא יברך על תש"ר כשיניחם אחר תש"י, מפני שכבר בירך עליו כשהניחו בתחלה.

ואחר עלות הלכה זו בדין התפילין הנוכח בשאלה, יש לי לדון עוד דבר אחר כיוצא בזה, והוא דאם לא היה לו טלית אלא רק תפילין בלבד, והוכרח להניחם לקיים מצות הנחת תפילין, ואחר שהניח התפילין הביאו לו טלית, דלא אריך ללבוש הטלית בעוד התפילין עליו, אלא יסיר התפילין וילבש הטלית, ואח"כ יניח התפילין בלא ברכה, כדי שיבואו שתי מצות אלו כסדרן, יען דחז"ל לרבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות דף ד' ע"ד, שנתן טעם הכרחי לקדימת הטלית לתפילין, וענין עוד שם ו' ע"ד, וזה ברור, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו אכי"ר". וכך כתב בב"ח (וירא כ).

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויקהל - תש"ס - מאת מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

וכתוב בשו"ע (שם סעי' ט) "אסור להפסיק בדיבור בין תפילין של יד לתפילין של ראש ואם הפסיק מברך על של ראש על מצוות תפילין". וכתב הרמ"א ולדין נוהגים לברך שתי ברכות אף אם לא הפסיק צריך לחזור ולברך על של ראש "להניח" וגם "על מצוות תפילין". וכתב המשנ"ב (סי"ק לב) שנכון להזיז תפילין של יד ממקומו (או יכניס חלק מהחולצה מתחת לבית התפילין) ואחר כך יחזור ויברך "להניח" ויעל מצוות תפילין" על תפילין של ראש כדי לצאת ידי חובה רש"י ור"ת. עיי"ש.

ואחר כך הוסיף השו"ע בסעיף י' "ואם סח לצורך התפילין - אינו חוזר ומברך אם שמע קדיש או קדושה בין תפילין של יד לשל ראש - לא יפסיק לענות אלא שותק ושומע ומכוין למה שאומרים".

הניח של יד ושמע קדיש

אם מניח של יד ושמע קדיש - יש אומרים לענות ואחר כך לברך על מצוות תפילין. ויש אומרים לא לענות כלל ויש אומרים תענה ולא תברך וכל הדעות מובאין בבית יוסף ופסק בשו"ע (סימן כה, סעיף י): "אם סח לצורך תפילין, - אינו חוזר ומברך. אם שמע קדיש או קדושה בין תפלה של יד לתפלה של ראש - לא יפסיק לו לענות עמהם אלא שותק ושומע ומכוין למה שאומרים".

וברמב"ם (הלכה ו) כתוב אסור לו לספר אפילו להשיב שלום לרבו וכו' ואע"פ שבקריאת שמע עונה, כאן לא עונה לו. ובב"י הביא סברא למה מותר הרי לכתחילה לא עושים הפסקה אפילו בשתיקה ותיכף שזה רק הרהור ולצורך מצוה - מותר. ואם דיבר מילה אחת בדברים אחרים - חוזר ומברך. מה הדין אם הניח של יד ושמע קדיש וקדושה וענה בטעות מרוב התלהבות, ונזכר שאסור להפסיק, האם כשמניח "של ראש" יברך "על מצוות" או לרמ"א שתי ברכות? או אולי כיון שזה קדושה לא יברך? המג"א שו"ע הרב ומשנ"ב כתבו שיחזור ויברך (מג"א ס"ק יז. שו"ע"ה ס"ק כא. משנ"ב ס"ק לו). בא"ח כה"ח ט"ז כתבו שלא לענות, ואם ענה לא יברך, כיון שהקדושה והקדיש קצת קשור לתפילין (ט"ז ס"ק ח כה"ח ס"ק סג. בא"ח וירא י). וכן נוהגים ובפרט שכאמור לעיל יש מאן דאמר שמותר לכתחילה לענות (עין כה"ח ס"ק ט"ג באורך).

וכך כתב בא"ח בהלכה כו "ועל כן צריך לזהר גם בשל ר"ת אע"ג דליכא ברכה בזה מיהו עשיתי תיקון לזה שלא לאבד קדיש וקדושה כיון דאין כאן ברכה (בתפילין של ר"ת) יענה קדיש וקדושה ואחר שיענה יפשוט תש"י ויחזור ויניחנו מחדש ואחריו תש"ר בלי הפסק, לקיים מה שאמרו הכתוב "והיו" הוייה אחת לשתיים, וגם ע"פ סוד דרך זה יבא נכון: (ועין מג"א למשנ"ב בתפילין של ר"ת או למני שמניח בחול המועד ויש שלא מברכים בחול המועד - אם סח אין נפ"מ - מג"א ומשנ"ב שם).

לא להפריד בין העם לרבנים

אומר היה דודי הרה"ג צדקה זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף שיש רמו בזה שאסור להפסיק בין התפילין של יד לשל ראש - לא להפריד בין אנשי המעשה לאנשי הרוח, לא להפריד בין העם לרבנים. ואמר הרב צדקה זצ"ל כי מההלכה שאסור לדבר בין תפילין של יד לתפילין של ראש אנו למדים לא להפריד בין תפילין של ראש - התלמידי חכמים שלא להתגאות על הציבור ולא להתרחק מהציבור. ושבועלי המלאכה לא יתרחקו מתלמידי החכמים שלא יהיה הפסק בניהם. חיבור של "נעשה ונשמע".

וכשהמן הרשע קטרג על עם ישראל שאינם "עם אחד" כי הם מפוזרים. שאל אחשוורוש אולי יש בניהם חכמים ורבנים שיחזירו אותם בתשובה אולי יעשו שלום ביניהם? אמר לו המן שהם אינם קשורים עם הציבור וטעה.

והזכרנו בשבוע שעבר "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" לקבל עול מלכות שמים ויראת ה'.

ועל כן יש נוהגים ליטול ידיים אחר הנחת תפילין של ראש ואין אנו נוהגים כן אפילו אם נגע בשערות ראשו כל זמן שלא חיכך.

ברכות התפילין

בגמרא מנחות (שם) "אמר רב חסדא סח בין תפלה לתפלה - חוזר ומברך. סח - אין. לא סח - לא? והא שלח רב חייה בריה דרב הונא משמיה דרבי יוחנן על תפלה של יד אומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין" ועל תפלה של ראש אומר "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין" אביי ורבא דאמרי וטרווייהו לא סח - מברך אחת. סח - מברך שתיים". וכדבריהם פסק הרמב"ם בהלכות תפילין ומזוזה וס"ת (פרק ד, הלכה ד): "תפלה של ראש אינה מעכבת של יד ושל יד אינה מעכבת של ראש מפני שהן שתי מצות זו לעצמה וזו לעצמה, וכיצד מברכין? על של ראש מברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין", ועל של יד מברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין" - "במה דברים אמורים כשהניח אחת מהן, אבל אם הניח שתיהן מברך ברכה אחת והיא "להניח תפילין", וקושר של יד ואחר כך מניח של ראש". היינו אפילו שהם שתי מצוות אע"פ כ"כ ברכה של יד פוטרת לשל ראש. ורש"י שם הסביר "על מצות תפילין" הכוונה שהיא גמר המצוה.

וכך פסק הרי"ף, וכן פסק בשולחן ערוך (כה, סעיף ה) "ויברך להניח תפילין, ואח"כ יניח של ראש ולא יברך כי אם ברכה אחת לשתייהם". רבינו תם (מנחות לו. ד"ה לא סח) והרא"ש (הלכות תפילין) פירשו את הגמרא אחרת "לא סח - מברך אחת על של ראש על מצות תפילין. סח מברך שתיים על של ראש שצריך לחזור ולברך "להניח". ובעקבותיהם פסק כהרמ"א "וי"א לברך על של ראש על מצות תפילין, אפילו לא הפסיק בינתיים וכן פטש המנהג בבני אשכנז שמברכין שתי ברכות. וטוב לומר תמיד אחר הברכה השניה 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

הגר"א פוסק בנושא זה כשו"ע לברך רק ברכה אחת (שם ס"ק יז ועין ביאור הלכה כה ד"ה וטוב) ואע"פ שבשו"ע של ר"ז (שם) כתוב לברך שתי ברכות, כתב האדמו"ר הזקן בסידורו ובמנהגים לברך רק ברכה אחת כדעת האר"י.

אמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

כתב הרמ"א לעיל לומר "ברוך שם כבוד וכו'" והקשה עליו השל"ה לשם מה אם אתה חושש שברכה זו לבטלה כדעת הרמב"ם אל תברך. ואם אתה סובר כדעת הרא"ש לשם מה "ברוך שם"? ותיירו כדי לצאת ידי הספק אולי הלכה כרש"י ורמב"ם.

וכתב במשנה ברורה (ס"ק כא) לומר "ברוך שם" רק אחרי ההידוק כיון שהוא העיקר, והוסיף שאם לפני ההידוק ולאחר הברכה "על מצוות תפילין" אמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". - הוי הפסק וחייב לחזור ולברך. ולי יש בזה צריך עיון גדול הרי "ברוך שם" הוא מענין הנחת התפילין והברכה כנ"ל וזה לא גרע מ"גביל לתור"י שאינו צריך לברך. ואם כן מדוע כאן צריך לחזור ולברך. וצ"ע.

שח בין תפילה לתפילה

הגמרא במסכת סוטה (מד, ב): "שח בין תפילה לתפילה - עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה" שמכריזין מי האיש הירא ורן הלבב מעבירות שבידו ילך וישוב לביתו פן ימות במלחמה. ויש להזהר לא רק בדיבור בין תפילין של יד לשל ראש אלא גם בהרהור. ואע"פ שאין מענישים על הרהור שהרי דוד המלך אומר "און אם ראיתי בליבי לא ישמע ה' - אכן שמע ה' קול תפילתי". ובגמרא כתוב שאין מענישים על הרהור "מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה" (קידושין ט, ב). ולכן בשמים לא מענישים על כך. אבל מביאים קרבן על הרהור הלב והחושן מכפר על הרהור הלב אע"פ שלא מענישים עליו. לפי הפשט אין לדבר בין יד לראש כאמור "סח", ולפי הזוהר (פרשת בא דף מג) אפילו הפסק בלי דבור - אסור. וכן משמע מהטור משם אביו הרא"ש, וכן משמע משו"ע (שם סעי' י"א). וברור הוא שלדעת הכל הפסק בשתיקה לכתחילה - לא. ואם הפסיק בשתיקה - לא חוזר ומברך.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

